
EL TRANSEPTE ELEVAT DE SANT NICOLAU DE SABADELL SIMILAR ALS DE SANT PERE D'ÈGARA I SANTA CREU D'OLORDA

Montserrat Pagès i Paretés

Un element important de cronologia per a les esglésies de l'antiga diòcesi d'Ègara és el transepte elevat de la parròquia de Sant Pere; cos estructural interposat entre capçalera i nau, ha romàs pràcticament ignorat dels arqueòlegs i historiadors de l'art que successivament, i generalment sense concòrdia, s'han ocupat del problema de la datació de les esglésies egarenques (fig. 1).

Amb aquest article pretenc de cridar l'atenció sobre el fet que un estudi aprofundit d'aquest transepte elevat comparant-lo amb d'altres de similars ens podria aclarir algunes precisions de cronologia, per exemple, que el transepte de Sant Pere és posterior a la capçalera i anterior a la nau; així, el problema principal per resoldre és el de la datació que hauríem d'assignar-li. En l'entretant de la confecció d'aquest estudi que vaig encetar en la meua tesi de llicenciatura¹ i que prossegueixo actualment, avanço aquí unes notes breus.

El transepte de Sant Pere d'Ègara no és un exemple aïllat de transepte elevat; ben a prop n'hi ha dos més que presenten unes mateixes característiques: el de Sant Nicolau de Sabadell (església identificada amb l'antiga Sant Feliu d'Arrahona) (Fig. 2)² i el de Santa Creu d'Olorda al Baix Llobregat (fig. 3)³; però, encara, n'hi ha d'altres escampats per la Catalunya vella: Santa Maria de Matadars o del Marquet al Bages, Sant Climent de Peralta i Sant Esteve de Canapost al Baix Empordà i Sant Esteve de Vinyoles d'Orís a l'Osona (fig. 4).

Aquests transeptes es caracteritzen volumètricament pel fet que són més elevats que els absis i les naus respectives, i perquè són coberts amb volta en sentit transversal a les de la nau i l'absis; són ben lluny encara

del concepte de transsepte romànic o cos interposat per engalzar-hi les absidioles i donar pas a les naus laterals i per bastir-hi el cimbori al creuer o punt d'intersecció de la nau i el transsepte. Aquests transseptes que comentem són continus, és a dir, llur alçat no és interromput per cap altra estructura; en planta són només un poc més amples que els absis que precedeixen i llur funcionalitat implica un concepte d'espai ben diferenciat dels d'època romànica.

Si a Sant Climent de Peralta i a Sant Esteve de Canapost la volta del transsepte és lleugerament de ferradura, i a Santa Maria de Matadars no sabem com era la coberta originària, a Sant Nicolau de Sabadell, Santa Creu d'Olorda, Sant Esteve de Vinyoles d'Orís i Sant Pere d'Ègara la volta que cobreix el transsepte és de canó. De moment, doncs, ens cenyirem a l'estudi d'aquests últims, cap dels quals podem datar amb una precisió absoluta. Haig de remarcar que aquestes esglésies, Sant Nicolau, Santa Creu, Sant Esteve i Sant Pere, són antigues parròquies, així com les altres esmentades.

En tres dels quatre exemples que estudiarem, Sant Nicolau, Santa Creu i Sant Pere, el transsepte segueix una capçalera pre-romànica (fig 5); a Vinyoles d'Orís l'absis es reféu en època romànica i es volgué, així mateix, però sense reexir-ne, transformar l'estret transsepte elevat en cimbori. Refecció inacabada que ens aporta una dada arqueològica important: en l'època de primer romànic (l'església de Sant Esteve consagrada el 1106 respon a la tradició constructiva i ornamental del primer art romànic)⁴ s'intentà de modificar una estructura arquitectònica ja existent.

Atenint-nos a aquest diacronisme i per comparació podríem dir que així com aquest de Sant Esteve de Vinyoles d'Orís, els altres transseptes similars d'Arrahona, Ègara i Olorda haurien de ser anteriors a les solucions constructives desenrotllades pel primer art romànic; transseptes que tindrien llur origen en les formes desenvolupades per l'arquitectura carolíngia, incorporades posteriorment per l'arquitectura otoniana⁵. Vegem però, quins altres trets constructius poden ajudar-nos a establir-ne la cronologia: la volta, l'aparell, les finestres.

La volta de canó, si bé tindrà la seva major difusió en el període romànic de manera que n'és una de les característiques principals, apareix ja en edificis de l'etapa precedent, és a dir en construccions aixecades o reformades durant el segle X: Sant Hilari d'Abdera i Santa Margarida del Cairat al Baix Llobregat, l'absis de Sant Joan de Can Nadal al Vallès Oriental⁶, etc.

L'aparell d'aquests quatre transseptes s'assembla bastant, és de carreus molt petits tallats en forma quadrada o rectangular, disposats en filades horitzontals bastant regulars.

A Vinyoles d'Orís hi ha algunes filades amb els carreus en vertical, a Olorda les parets llargues presenten un aparell més irregular amb arreboscat al damunt; el de Terrassa malgrat alguna filada regularitzadora és bastant irregular, el tros de dalt està molt malmès i retocat; de tots, el que presenta un aparell més clarament «romànic» és el de Sant Nicolau de Sabadell, per la disposició més acurada dels carreus. Els quatre transseptes coincideixen a tenir als angles carreus un xic més grans per reforçar el punt més fàcil d'erosionar.

Fig. 1. Sant Pere d'Ègara (fotografia d'Antoni Balcells).

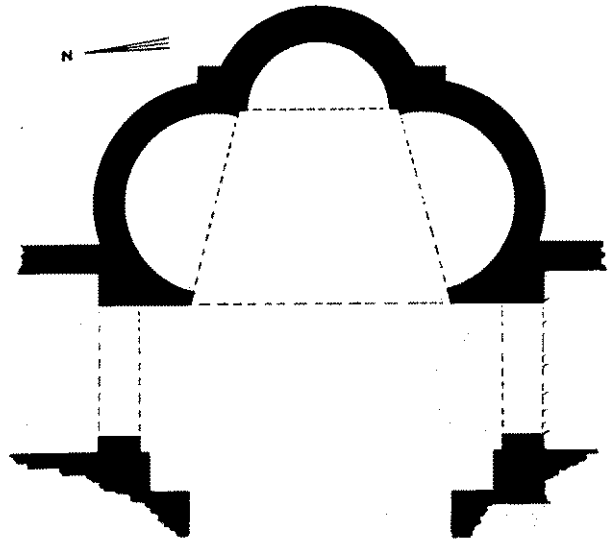
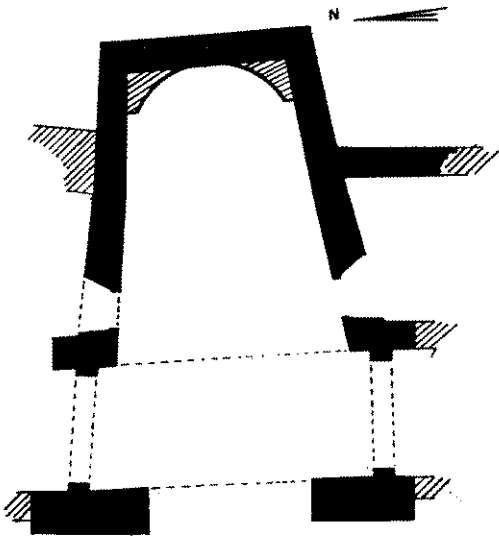
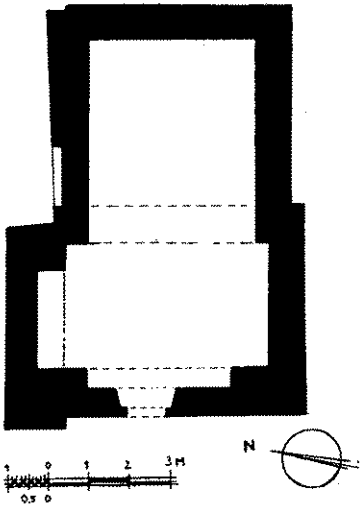
Fig. 2. Sant Nicolau de Sabadell (fotografia de Morral/Llobet).

Fig. 3. Santa Creu d'Olorda.

Fig. 4. Sant Esteve de Vinyoles d'Orís.

Les plantes de Sant Nicolau (Sant Feliu d'Arrahona), Santa Creu d'Olorda i Sant Pere d'Ègara (aquesta segons Puig i Cadafalch).

Les finestres s'obren al mur de migdia i són totes de mig punt. Cal advertir que si bé aquesta forma és una de les característiques de l'arquitectura romànica, de fet ja apareix en el moment constructiu precedent a aquesta; bona prova d'això són les que hi ha al mur del segle X del claustre de Sant Cugat del Vallès.

En síntesi, els transseptes comentats impliquen un concepte d'espai nou en l'arquitectura pre-romànica tradicional, que en certa manera prefigura el que seran posteriorment els transseptes romànics, amb personalitat ben diferenciada. Per llurs característiques estructurals s'adscriuen als models constructius dictats per l'arquitectura carolíngia, i per llurs trets constructius prefiguren l'arquitectura romànica catalana. Tenint en compte que a partir de l'any 950 s'observa un canvi en els centres d'atracció dels nostres comtes, que ara seran Roma i Còrdova, i un deseiximent dels lligams amb la cort franca, sembla que lògicament la incorporació d'aquests transseptes a la nostra arquitectura hauria de ser anterior a aquesta data, o, contràriament, vista la poca efectivitat de la política pro-cordovesa i l'intent fallit de vincular-nos de nou estretament amb la cort, podrien ser més tardans, de les acaballes del segle X, principi de l'XI.

1. **L'art pre-romànic a la comarca del Baix Llobregat**, llegida el mes d'octubre del 1979 a la Universitat de Barcelona, Facultat de Geografia i Història, Departament d'Història de l'Art; en aquesta tesi de llicenciatura ja feia notar la semblança del transsepte de Sant Pere d'Egara amb el de Santa Creu d'Olorda i d'altres transseptes esmentats en el present article.

2. Eulàlia Morral/Cecília Llobet, **Sant Nicolau: Resultats d'una prospecció**, «Arrahona» II època, núms. 4 i 5, tardor 1977-primavera, 1978 pp. 7-52.

3. estudiada en la meua tesi, veg. nota 1.

4. Eduard Junyent, **Catalunya romànica. L'arquitectura del segle XI**, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1975, pàg. 225.

5. Louis Grodecki, **L'architecture ottonienne**, París, 1958.

6. Ramon Vall i Rimblas, **L'església pre-romànica de Sant Joan de Can Nadal**, «Arrahona», II època, núm. 3, primavera 1977, pp. 5-10.